

Chapter Title: LANDSBYGDSLÄSNING Sockenbibliotekens uppgång och fall

Chapter Author(s): Henning Hansen

Book Title: Boghistorie i Skandinavien

Book Editor(s): Henning Hansen, Jesper Jakobsen, Caroline Nyvang Maria Purtoft, Krista Stinne Greve Rasmussen, Maria Simonsen

Published by: Aarhus University Press. (2023)

Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/jj.3643869.12>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at <https://about.jstor.org/terms>

This book is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License (CC BY-NC-SA 4.0). To view a copy of this license, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>. Funding is provided by Bokfonden ved Lunds universitet, Landsdommer V. Gieses Legat, Svend Grundtvigs og Axel Orlriks Legat, Aarhus Universitets Forskningsfond.

Aarhus University Press is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Boghistorie i Skandinavien*

LANDSBYGD SLÄSNING

Sockenbibliotekens uppgång och fall

Henning Hansen

Sockenbiblioteket som institution och forskningsobjekt

I det sena 1800-talets Sverige var såväl produktionen som förmedlingen av böcker koncentrerad till större tätorter, samtidigt som en överväldigande majoritet av invånarna bodde på landsbygden. Tillgången till skönlitteratur var särskilt ojämnt fördelad. Den moderna samtidslitteraturen var främst en vara för städernas boklådor och förblev därmed utom räckhåll för en betydande mängd potentiella läsare. August Strindberg var tidig med att uppmärksamma detta förhållande, och i en av sina skrifter beklagade han sig högljutt: ”Res utanför staden ett par milar. Du är en ryktbar författare sedan tio år i huvudstaden. Tror du, att en bonde vet ditt namn? Icke alls! ... O, vi författare, som tro att vi skriva för folket!”¹

Helt illa ställt var det dock inte med landsbygdsbefolkningens tillgång till litteratur, och under 1800-talet skedde en rad förbättringar, som bidrog till att demokratisera tillgången till böcker och tidningar. Vid seklets slut nådde sockenbibliotek och tidningspressen nämligen läsare i hela landet, även på landsbygden, där de till viss grad fick fylla den funktion läsesällskapen och boklådorna hade i städerna. Sockenbiblioteken kom att få en oerhörd betydelse för läsare på landsbygden, och den här artikeln ämnar undersöka dessa bibliotek, deras funktion och bruk.

Sockenbiblioteket som institution har ägnats åtskilliga studier. Verner Söderbergs *Sveriges sockenbibliotek och öfriga anstalter för folkläsning* (1901) och Knut Tynells *Folkbiblioteken i Sverige* (1931) har länge utgjort standardarbeten på området, och vid Bibliotekshögskolan i Borås har ett antal studier av enskilda sockenbibliotek författats under Åke Åbergs ledning. Nils-Åke Sjöstens avhandling *Sockenbiblioteket – ett folkbildningsinstrument i 1870-talets Sverige* (1993) studerar sockenbibliotekens idé-

mässiga innehåll med utgångspunkt från bibliotekskataloger, och utgör en betydande forskningsinsats på området. Merparten av de undersökningar som har gjorts har dock utgått från att sockenbiblioteken var ett relativt homogent bildningsverktyg, och att deras övergripande syfte – med Åbergs ord ”att vidmakthålla och sprida det rådande samhällets värderingar”² – genomsyrade verksamheten. I själva verket utgjorde sockenbiblioteken en brokig skara; det fanns stora och små bibliotek, mer eller mindre konservativa eller progressiva, och låntagare, bokbestånd, utlåning och även målsättning kunde skilja sig vitt från bibliotek till bibliotek. Myndighetsriktlinjer och mönsterkataloger var ämnade att ge sockenbiblioteken en idémässig riktning, men vilka böcker som faktiskt införskaffades och lånades lät sig inte med lätthet styras.

För att kunna dra någorlunda säkra slutsatser om den kunskap och bildning som biblioteken tillhandahöll, behöver man undersöka biblioteken mer i detalj. ”[D]et är innehållet i det enskilda biblioteket som är det enda verkliga folkbildningsinstrumentet”, som Anders Burius har påpekat.³ Vill man kunna dra några närmare slutsatser om sockenbibliotekens effekt, och undersöka bibliotekens betydelse för läsningen, så krävs även utlåningsuppgifter. I de flesta fall letar man dock förgäves efter såväl bokförteckningar som låneuppgifter. Ett litet antal sockenbibliotek varifrån det finns relevant arkivmaterial, såsom bevarade bokförteckningar, lånejournaler, styrelseprotokoll eller andra typer av arkivmaterial, har dock varit föremål för undersökningar. Burius framhåller vikten av att ”knyta samman de många och ofta gedigna studier av enskilda bibliotek som finns och som är svåra att lokalisera”⁴ för att nå djupare kunskap om sockenbibliotekets funktion.

Föreliggande artikel ämnar sammanställa resultaten av några av dessa undersökningar för att därigenom uppdatera och nyansera vår förståelse av sockenbiblioteken som institution, deras brukare, deras funktion och litteraturen de tillhandahöll, utifrån ett läsnings- och bibliotekshistoriskt perspektiv. Utöver att belysa sockenbiblioteken, deras böcker och biblioteksbesökarnas litterära preferenser diskuteras här även tidens läspraktiker och kopplingen mellan låntagarnas litterära smak och sockenbibliotekens förfall.

Sammanställningen baseras på studier av sex sockenbibliotek, med kompletterande upplysningar inhämtade från ytterligare fyra sockenbibliotek. Följande studier har använts: Nils-Åke Sjöstens om biblioteket i Nyed (Värmland) och Husie (Skåne), Bodil Bergs om biblioteket i Svedvi (Västmanland), Catherine Uhrboms om biblioteket i Norn (Dalarna), Göran Gynnerstedts om biblioteket i Norra Solberga (Småland) och Henning Hansens om biblioteket i Munka-Ljungby (Skåne). Statistiska uppgifter har även inhämtats från Johan Jarlbrinks arbete om sockenbiblioteket i Äspö (Skåne) och Verner Söderbergs uppgifter om sockenbiblioteken i Turinge (Södermanland), Skutskär och Älvekarleby (båda Uppland). Gemensamt för dessa studier är att de utgår från arkivmaterial som ofta förmår visa inte bara vilka böcker biblioteken tillhandahöll och lånade ut, utan även vem som lånade dem.

Landsbygdens bokkultur: en introduktion

1800-talet var uppfinningarnas, utvecklingens, industrialiseringens och folkbildningens århundrade. Väckelse-, nykterhets- och fackföreningsrörelsen samlade hundratusentals medlemmar och skapade egna mediala kanaler. Seklet präglades av omfattande befolkningstillväxt, förändrade arbetsförhållanden, emigration och tilltagande urbanisering.

Basal läskunnighet, med fokus på läsning av viss religiös litteratur, hade fått allmän spridning i Sverige redan under 1600- och 1700-talen, och med folkskolans etablering 1842 fick alla rätt till grundläggande utbildning. Läslusten stärktes därmed överlag, men det fanns länge en djup klyfta mellan stad och land både i fråga om tillgången till litteratur och det faktiska antalet läsare. Till stor del föll det på sockenbibliotekens lott att överbrygga denna klyfta, men även dagspressen kom att fylla en avgörande funktion. Under 1800-talets andra hälft ökade tidningsläsningen explosionsartat, även bland landsbygdsbefolkningen. I landshövdingarnas sammanfattande femårsrapport för åren 1886–1890 noterades att tillfredsställandet av ”den växande läslusten ... i allt högre grad hafva blifvit tidningarnes uppgift, hvilka genom sin prisbillighet och lättåtkomlighet funnit sin väg till de mest aflägsna bygder och på många trakter träffas i så godt som hvarje stuga”.⁵

På landsbygden förekom även bokauktioner, vilka också hade viss betydelse för boktillgången utanför städerna. Även kringvandrande kolportörer bidrog till landsbygdsbefolkningens möjlighet att få tag i läsmaterial.

Sockenbibliotekens uppgång och antal

De första folkbiblioteken grundades omkring år 1800 som ett led i det tidiga folkbildningsarbetet, och uppblomstringen skedde ungefär samtidigt i de skandinaviska grannländerna. De svenska sockenbiblioteken kom att präglas av banden till folkskolan, samtidigt som de hämtade inspiration från brittiska och tyska folkbildningsrörelser. Sockenbiblioteken hade även nära band till kyrkan. År 1833 grundades, efter engelsk förebild, "Sällskapet för nyttiga kunskapers spridande", vars publikation *Läsning för folket* kom att utgöra en litterär grundplåt för många sockenbibliotek.

Sockenbibliotekens roll formaliserades i 1842 års folkskolestadga, men det var först efter en skrivelse från Justitiekanslern år 1859 som tillväxten på allvar tog fart. Under en tioårsperiod (1859–1868) ökade antalet sockenbibliotek från omkring 400 till 1 500, och de fanns därmed i hälften av socknarna. Sockenbiblioteket som institution fick en relativt kort glansperiod. Mot seklets slut minskade antalet och år 1904 beräknades antalet ha sjunkit till cirka 100.⁶

Låntagarna

Sockenbiblioteken riktade sig i första hand till de bredare befolkningslagren. Bevarade förteckningar visar att de största låntagarkategorierna utgjordes av lantbrukare, torpare, drängar, hantverkare, arbetare, soldater och ungdomar. För många av dessa grupper var nya böcker att betrakta närmast som en lyxvara. Sockenbibliotekens avgifter var däremot överkomliga för de flesta, och även samhällets minst bemedlade kunde här få tillgång till litteratur. I sockenbiblioteket i Norra Solberga utgjorde "fattiga" exempelvis en av låntagarkategorierna och bland medlemmarna i Munka-Ljungby fanns stattare, inhyses- och fattighjon samt ortens fattiginrättning.

Med all sannolikhet kunde ett betydligt större antal än de som hade noterats som biblioteksmedlemmar få sitt litterära lystmäte tillgodosett av sockenbiblioteken, inte minst gäller det de kvinnliga läsarna. Andelen

Skolhuset i Munka-Ljungby på examensdagen 1899. Här inhystes ortens sockenbibliotek. SPF Seniorerna Munka. Foto: Bringes med tilladelse fra SPF.

registrerade kvinnliga låntagare var generellt begränsad. I Nyed, Norn, Husie och Norra Solberga utgjorde de en handfull av sockenbibliotekens medlemmar, och i Svedvi och Munka-Ljungby uppgick deras antal till omkring 10 %. I många fall har dock troligtvis hela hushållet använt familjefaderns konto, och det är symptomatiskt att de flesta kvinnliga medlemmarna i sockenbiblioteket i Munka-Ljungby var änkor. När maken dog övertog änkan nämligen ofta kontot. I många fall kan det ha varit hon som från första början har varit den huvudsakliga låntagaren. Sjösten för fram hypotesen att kvinnor rent av utgjorde sockenbibliotekens huvudsakliga användare.⁷

Medlemsantalet vid de undersökta biblioteken varierade från ett tjugotal till omkring tvåhundra, men långt ifrån alla medlemmar var regelbundna låntagare. Biblioteksmedlemmarnas andel av ortens befolkning skilde sig också kraftigt åt. I Norn var 44 av ortens 291 vuxna invånare

medlemmar, i Äspö var 19 av de omkring 300 invånarna medlemmar och i Munka-Ljungby räknade biblioteket som mest omkring 200 medlemmar av en befolkning på omkring 2 000. I Munka-Ljungby utgjordes medlemmarna främst av familjefäderna, och de flesta var i 40–50-årsåldern. I Norra Solberga, Svedvi och Norn dominerade yngre låntagare, många i 20–30-årsåldern. Med tanke på att hela hushåll ibland begagnade sig av samma konto var det en betydande andel av befolkningen som fick tillgång till biblioteken.

Bokbeståndet

Sockenbibliotekens sammansättning och storlek varierade kraftigt (se bilaga). Två- till trehundra volymer tycks ha varit en vanlig storlek, och få bibliotek hade tusen band eller mer.⁸ Ämnesmässigt bjöd biblioteken också på en rik variation. Enligt folkskolestadgan skulle prästerskapet uppmuntra till inrättandet och användningen av sockenbibliotek, för ”underhållandet af de i skolan förvärfvade kunskaper och synnerligen för befrämjandet af en sann christelig bildning”.⁹ Det beslutades i samma stadga att prästerna skulle få i uppdrag att föreslå böcker, och i allmänhet fick boksamlingarna en tydlig moralisk och uppbyggande prägel.

En underliggande förhoppning om att sockenbiblioteken skulle utgöra en motpol mot ”onyttig” litteratur genomsyrade den tidiga biblioteksdebatten. År 1850 beskrev exempelvis författaren Georg Swederus hur han såg fram emot inrättandet av sockenbibliotek ”hvarigenom en solidare boklitteratur borde kunna befordras än den, som framkallas af den romanläsande publiken”.¹⁰ Från myndighetshåll påpekades att ”religionsböckerna samt populärt författade moraliska skrifter och böcker [böra] utgöra sockenbibliothekernes kärna ...”,¹¹ och även från folkbildningshåll riktades kritik mot skönlitteraturen.

Den hårda linjen mot skönlitteraturen fick dock inte stå oemotsagd. ”Jorden bär icke blott sädesväxter och matnyttiga rotfrukter, utan även blommor och praktväxter”, påpekades det i en mönsterkatalog för sockenbiblioteken.¹² Folkskoleinspektörerna, som bland annat hade i uppdrag att kontrollera sockenbibliotekens innehåll, klagade återkommande i sina rapporter över bokurvalet i vissa bibliotek, vilket indikerar att långt ifrån alla bibliotek anammade folkskolestadgans föreslagna litteraturval.

Det utgavs genom åren ett antal listor med rekommenderade böcker för sockenbiblioteken, varav folkinspektionens mönsterkatalog¹³ samt Per Adam Siljeströms lista, som publicerades i *Läsning för folket*, fick störst spridning. På vissa områden skilde de sig fullständigt åt, inte minst när det gäller synen på skönlitteratur. Siljeström, vars rekommendationslista till en femtedel bestod av skönlitteratur, betonade vikten av nöjesläsning. I Skolinspektionens mönsterkatalog utgjordes skönlitteraturen av en blygsam mängd poesi av kanoniserade författare.

Vilka böcker det enskilda sockenbiblioteket till sist införskaffade avgjordes dock till syvende och sist på lokal nivå. Enligt Norra Solbergas sockenbiblioteksstadga var syftet med biblioteket att "underlätta och befordra allmänt nyttiga kunskapers spridande" genom läsning av "böcker och skrifter af erkänt goda författare".¹⁴ Bibliotekarien i Munka-Ljungby fick i uppdrag att "efter bästa förstånd inköpa nyttiga och för den sansade läsekretsen intressanta böcker".¹⁵ I sockenbiblioteket i Svedvi fokuserades däremot på underhållningslitteratur, om än endast okontroversiell sådan. I allmänhet införskaffade sockenbiblioteken sällan samtida skönlitteratur.

Läsningpreferenser

Den typ av litteratur som var mest omdebatterad och motarbetades flitigast var paradoxalt nog den som var mest populär bland sockenbibliotekens användare. Utlåningsstatistiken talar sitt tydliga språk; skönlitteraturens popularitet saknar motstycke vid så gott som alla sockenbibliotek.

Ett paradigmskifte i smak kan spåras vid de flesta bibliotek. Läsarna tycks med åren nämligen ha blivit mer sparsmakade, och i takt med att annan typ av litteratur blev mer tillgänglig minskade intresset för i princip allt annat än det mest lättsmälta. I allmänhet tycks också det förändrade intresset ha bemötts med nyansskaffningar av skönlitteratur. I sockenbiblioteket i Norn fanns exempelvis ingen skönlitteratur före 1874, men tio år senare utgjorde den en fjärdedel av bokbeståndet. I Munka-Ljungby ökade andelen skönlitteratur från 19 % år 1870 till knappt 25 % år 1903, och dess andel av lånen ökade från 29 % till 65 % under samma period. I sockenbiblioteket i Svedvi var utlåningen av andra genrer än skönlitteratur obetydlig. Sockenbiblioteket i Norra Solberga utgjorde i detta avseende ett undantag, med en ytterst begränsad utlåning av skönlitteratur. Värt att notera är dock

att utlåningsstatistiken från Norra Solberga härrör från en tid när biblioteket endast hade ett tiotal skönlitterära verk, vilka inte väckte något större intresse.

Från myndighetshåll sågs skönlitteraturen ofta som något icke önskvärt, men på lokal nivå var det svårt att vara lika kategorisk i valet av bibliotekslitteratur, eftersom sambandet mellan höga utlåningssiffror och skönlitteratur var uppenbart. I Malung (Dalarna) tog år 1874 missnöjet mot den "av överheten bestämda" utformningen av sockenbiblioteket sig uttryck i att sockenborna försökte starta ett alternativt lånebibliotek.¹⁶ Vissa sockenbibliotek hittade pragmatiska lösningar, i vissa fall att betrakta närmast som utfall av kreativ bokföring. Genom att beteckningar som "skönlitteratur", "vitterhet" och "romaner" byttes ut mot "blandat innehåll" eller "biografier och berättelser" blev andelen skönlitteratur i sockenbiblioteken mindre uppenbar, och utlåningsstatistiken fick ett genremässigt betydligt mer varierat utseende.

Även sockenbibliotek som vid en första anblick helt tycks ha saknat skönlitteratur kan i många fall ha tillhandahållit ett antal väl så spännande historiska romaner, äventyrliga reseskildringar eller exotiska missionsberättelser, som hade katalogiserats som "historia", "geografi" eller "andliga skrifter", men som nästan lika gärna kunde ha definierats som skönlitteratur. Detta kan till viss grad förklara de relativt höga utlånen av historia, geografi och religiösa skrifter från sockenbiblioteken i Norn, Munka-Ljungby och Nyed. I biblioteket i Norra Solberga var historia den med god marginal mest populära genren och fyllde den funktion som skönlitteraturen hade i övriga undersökta bibliotek. "Det råder knappast någon tvekan om att dessa böcker lästes som skönlitteratur", som Göran Gynnerstedt påpekar.¹⁷ Iakttagelsen äger relevans för utlåningen av facklitteratur från sockenbiblioteken i allmänhet.

En betydande del av böckerna i biblioteken lämnade sällan eller aldrig bokhyllorna. Närmare var tredje bok i sockenbiblioteket i Norn lånades över huvud taget inte ut under år 1885, och ytterligare en tredjedel av beståndet lånades ut endast en till tre gånger. Mönstret går igen i samtliga undersökta bibliotek. I Munka-Ljungby ökade andelen böcker som lånades mer sällan än en gång per år från 0,5 till 40 % under perioden 1870–1902. Minst intresse visades lantbruksmanualer, naturvetenskap, övrig fack-

litteratur och "uppbyggliga" skrifter. Med andra ord var det just den typ av litteratur som sockenbiblioteken främst var tänkta att förmedla som blev stående på hyllorna. Lånen av andliga skrifter var oproportionerligt få. I Munka-Ljungby lånades dock missionsskildringar, sedelärande berättelser och religiösa tidskrifter i relativt stor omfattning, och under perioden 1870–1888 var väckelsepredikanten Carl Olof Rosenius, med 1 545 lån, bibliotekets mest lånade författare. Med åren sekulariserades läsintresset även i Munka-Ljungby och lånen av andliga skrifter sjönk från knappt 30 % under 1880-talet till 16 % vid sekelskiftet, samtidigt som utlåningen av Rosenius skrifter minskade drastiskt.

Författarna

I flera av de undersökta sockenbiblioteken var författarna Jon Olof Åberg och Pehr Thomasson mycket populära. Bland litteraturkritiker fanns länge en väletablerad uppfattning om att deras böcker hade begränsat litterärt och bildningsmässigt värde, och de inkluderades sällan i mönsterkatalogerna. Thomasson och även Marie Sophie Schwartz utgjorde, enligt Karl Otto Bonnier, exempel på "1870-talets litterära förfall", och Enoch Ingers mindes sin barndoms "Åbergare" som slit-och-släng-varor som fungerade som bytesvaror bland skolpojkar, vid sidan om frimärken och gamla mynt.¹⁸ Omdömena till trots var både Thomasson och Åberg försäljnings-succéer, och de båda författarnas sammanlagda produktion svarade för hela 18 % av den inhemska originalprosan under perioden 1866–1900.¹⁹ Ytterligare en framgångsrik författare, Zacharias Topelius, var välrepresenterad vid många sockenbibliotek och han tycks ha varit i det närmaste universellt uppskattad, till skillnad från Thomasson och Åberg. Hans popularitet överbryggade socioekonomiska barriärer: bönder och arbetare lånade hans böcker i socken- och lånebibliotek, och grosshandlar- och akademikerkunder köpte dem i boklådorna.²⁰

De historisk-romantiska skildringarna av B.S. Ingemann, Carl Georg Starbäck, Arvid August Afzelius, Anders Fryxell och Gustaf Henrik Mellin var, liksom bröderna Grimms och Asbjørnsens & Moes folksagor, mycket populära. I Munka-Ljungby var Starbäck med 934 lån den näst mest lånade författaren, och i Norra Solberga, Husie och Äspö var Fryxell den mest lånade författaren. Vissa av dessa författares skrifter hörde till de vanligast

förekommande i sockenbiblioteken; Sjösten fann Starbäck och Fryxells arbeten i omkring 30 av 50 undersökta bibliotekskataloger och Afzelius *Svenska folkets sagohäfder* i hela 40 av 50.²¹ Till viss del kan dock de höga utlåningssiffrorna för historieförfattarna förklaras av att deras arbeten bestod av flera delar, som därmed kunde lånas ut samtidigt.

Samtida skönlitteratur upptogs sällan på rekommendationslistorna, men utgjorde litterärt sprängstoff. Vid sockenbiblioteken i Svedvi och Munka-Ljungby var man länge försiktig med förargelseväckande litteratur och undvek exempelvis åttitalismens radikala arbeten. Med tiden införskaffades dock enstaka böcker av en lång rad samtidsförfattare; Albert Ulrik Bååth, Bjørnstjerne Bjørnson, Gustaf af Geijerstam, Alfred Hedenstierna, Anne Charlotte Leffler, Selma Lagerlöf, Ivan Turgenev, Jules Verne, Émile Zola, och till och med August Strindberg och Friedrich Nietzsche. I Svedvi och Munka-Ljungby var Strindberg, Alphonse Daudet och Gustave Flaubert populära. Dessa två bibliotek var betydligt mer liberala än genomsnittet och båda köpte in Strindbergs *Svenska folket i helg och söcken* (1881–82) – ett verk som, trots att det kunde förfalla harmlöst, möttes av kritik och, enligt författaren själv, var tänkt att ”afslöja hela Svenska nationen”.²² I Munka-Ljungby köpte man även in Strindbergs *I vår brytningen* (1880–1881), som därefter ständigt var utlånad. Kanske det fanns fler bönder och lantarbetare i Strindbergs läsekrets än vad han själv kunde ana.

”Förfallsperioden”

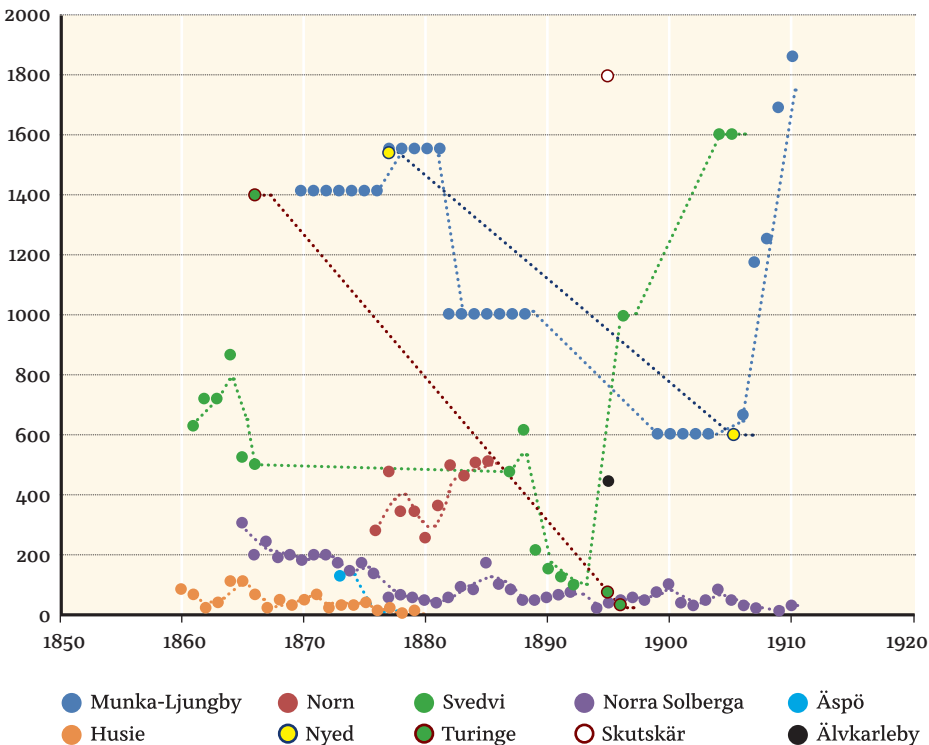
För många sockenbibliotek innebar 1870- och 1880-talen en tid av nedgång. I landshövdingarnas sammanfattande femårsrapport för 1876–1880 konstaterades att sockenbiblioteken ”anlitas i det hela flitigt”²³ och i 1881–1885 års rapport att de ”anlitas fortfarande flitigt, åtminstone i flertalet af länen. Från några län äro dock omdömena härutinnan af motsatt innehåll”.²⁴ I 1886–1890 års rapport noterades dock att sockenbiblioteken hade svårt att ”bibehålla sig i allmänhetens gunst”.²⁵ En enkätundersökning gjord av Föreningen Heimdal från år 1899 visade att av de 667 sockenbibliotek som besvarade undersökningen anlitas 16 % ”flitigt”, 18,5 % ”tämligen flitigt”, 52,5 % ”ej flitigt” och 13 % ”ej alls”.²⁶

Tidningsläsningen har pekats ut som en möjlig förklaring till sockenbibliotekens nedgång, liksom 1867 års resolution, som förde över ansvaret

för sockenbiblioteken från kyrkostämman till kommunalstämman, vilket tycks ha försvårat finansieringen. Finansieringen var ett ständigt återkommande problem, och de flesta sockenbibliotek brottades med ekonomiska bekymmer. Att enskilda riksdagsmän kämpade för ökade anslag till sockenbiblioteken hjälpte föga. Först 1905 beslutades att bibliotek kunde få upp till 75 kronor om året i statsanslag. Innan dess fick de sin huvudsakliga inkomst från brännvinsmedlen, hundskatten, medlemsavgifter eller donationer.

Sockenbiblioteken i Svedvi och Munka-Ljungby hade en något mer stabil ekonomisk situation än övriga här undersökta bibliotek, med inkomster på 50–150 kronor om året. I Munka-Ljungby hörde bibliotekariens lön, försäkring av boksamlingen, in- och ombindning samt nyinköp till bibliotekets fasta kostnader. Bokinköp utgjorde den enskilt största utgiftsposten. Böndernas långa arbetsdagar och en ökad konkurrens från städernas folk- och arbetarbibliotek har också förts fram som möjliga orsaker till sockenbibliotekens nedgång. I det följande görs dessutom gällande att ytterligare en faktor – ämnesurvalet – har varit av avgörande betydelse för nedgången.

Antal boklån per år vid tio sockenbibliotek under perioden 1860–1910

I de fall man kan följa utlåningen från sockenbiblioteken över flera år visar 1870- och 1880-talens "förfallsperiod" på mycket varierande – men generellt fallande – antal lån. Det enda egentliga undantaget i tabellen utgörs av sockenbiblioteket i Norn, vars utlåning ökade mellan 1876 och 1885 (se sida 251). Vid vissa sockenbibliotek inträffade det stora tappet i antal lån tidigare eller senare. Antalet böcker i biblioteken tycks ha varit viktigt för en framgångsrik verksamhet, men inte avgörande. I exempelvis sockenbiblioteken i Husie och Nyed hade man 179 respektive 250 volymer vid 1870-talets slut. Antalet lån år 1877 skilde sig dock kraftigt åt för de två biblioteken; 19 respektive 1 536.²⁷ Mönstret går igen i sockenbiblioteken i de uppländska grannbyarna Älvkarleby och Skutskär. År 1895 hade biblioteket i Älvkarleby 450 lån på 915 volymer. Samma år hade Skutskär cirka 1 800 lån på endast 524 volymer, och det enbart under månaderna september–december.²⁸ Huruvida detta berodde på urvalet eller antalet nyanskaffningar kan dock inte med säkerhet fastställas.

Undersökningar av sockenbiblioteken i Norra Solberga och Munka-Ljungby visar på tydliga samband mellan nyanskaffningar och ett växande antal lån. Utan nyinköp tappade biblioteken snabbt sin attraktionskraft. Eller med Söderbergs ord: "enär nyanskaffningar sällan skedde, blef boksamlingen småningom 'utläst' och öfvergavs då af sin bästa läsekrets".²⁹

Exemplet Munka-Ljungby visar dock att nyanskaffningar i sig inte var nog; det handlade om att köpa in rätt sorts litteratur. Trots att antalet volymer fördubblades mellan 1875 och 1900 fortsatte nämligen lånen att minska i antal, och de nådde vid sekelskiftet sitt lägsta värde.³⁰ Med tiden tycks läsarna helt enkelt ha blivit allt mer selektiva, vilket den generellt stora andelen aldrig utlånade böcker synliggör. Under det tidiga 1870-talet lånades många av de mer populära böckerna, skönlitteratur i synnerhet, ut på nytt samma dag som de hade lämnats tillbaka, och så gott som hela bokbeståndet brukades relativt flitigt. Vid sekelskiftet hade andelen utlånade volymer ökat lavinartat, och intresset för skönlitteraturen dominerande. Sockenbibliotekens kärnlitteratur stod sig inte särskilt i väl i förhållande till den nya tidens mediala utbud, och när bibliotekarien i Munka-Ljungby år 1898 beviljades 20 kronor för att köpa böcker från Evangeliska Fosterlandsstiftelsen kunde man nästan lika gärna ha kastat pengarna i sjön. Biblioteken ställdes inför ett val – att anpassa sig, eller gå under.

I Munka-Ljungby innebar ledarskiftet 1903 från folkskolläraren Frans Linnell (1840–1912) till folkskolläraren Ola Persson Sahlin (1872–1954) en kursförändring. Man hade sedan några år tillbaka ökat inköpen av skönlitteratur, och nu sålde man av en stor del av de föråldrade böckerna och ersatte dem med skönlitteratur och ungdomsböcker: H.G. Wells, Viktor Rydberg, Georg Ebers, Rudyard Kipling, Georg Nordensvan, Marie Sophie Schwartz, Bjørnstjerne Bjørnson, Jules Verne, Alfred Hedenstierna m.fl. Antalet lån ökade nu rejält, trots att man hade samma budget att röra sig med som under "förfallsperioden". På motsvarande vis sammanföll den kraftiga ökningen i antal lån omkring 1890-talets mitt vid sockenbiblioteket i Svedvi också med omfattande inköp av skön- och ungdomslitteratur.

Dylika kursändringar kunde innebära regelrätta avsteg från bibliotekens stadgar. I de flesta fall avstod man fortfarande från radikal litteratur, men man hade delvis övergivit folkskolestadgans övergripande målsättning om att verka för "befrämjandet af en sann christelig bildning". Det faktum att låntagarna föredrog böcker som inte tillhörde sockenbibliotekens kärnämnen förstärkte sannolikt uppfattningen om sockenbiblioteken som ett misslyckat projekt. En insändarskribent i folkskollärartidningen *Föreningen* 1861 som fruktade att sockenbiblioteken kunde "blifva till oberäknelig skada såvida man ej vid dess inrättning och vidmakthållande går tillväga med all den försigtighet, som sakens vigt fordrar"³¹ skulle nog ha tyckt sig se sina farhågor besannade. I de bibliotek som brukades flitigast var det nämligen låntagarna som genom sina önskemål indirekt styrde biblioteket, snarare än tvärtom, och läsarna var kanske egentligen, som Sjösten konkluderar, i vissa fall "mer nyhetstörstande än vad bibliotekets ansvariga hade för avsikt att tillgodose".³²

När man studerar de enskilda biblioteken närmare framträder ett visst samband mellan utlåningen och bibliotekens förvaltning. I Norra Solberga, Äspö och Husie togs initiativet till sockenbiblioteken ovanifrån, och pastorn var ordförande. I Norra Solberga bestod den övriga biblioteksstyrelsen av en säteriägare, en nämndeman och två kyrkvärdar, i Äspö av en riksdagsman, skolläraren, en bokbindare samt en bonde. När det gäller Svedvi sockenbibliotek kom initiativet också från pastorn, som även ingick i styrelsen, men biblioteket sköttes av läraren, tillsammans med en säteri-

ägare och tre lantbrukare. Svedvi-biblioteket sorterade varken under kyrko- eller skolrådet och verksamheten tycks ha bedrivits relativt självständigt. Biblioteket i Munka-Ljungby uppvisar liknande förhållanden. Dess kungörelser upplästes visserligen i kyrkan, men någon annan kyrklig koppling kan inte spåras. Den första styrelsen bestod av läraren och tre lantbrukare, varav en hemmansägare valdes till bibliotekarie. En tid fick en dräng agera bibliotekarie, men från 1873 innehades posten av läraren. Sockenbiblioteket i Norn var något av ett särfall. Biblioteket tillkom på initiativ av brukspredikanten vid Norns järnbruk, men i samband med att en sjuklig präst tillträdde posten tycks arbetarna och inspektorn vid järnbruket ha övertagit ansvaret för biblioteket, vilket sammanfaller med en uppgång i antal lån.

Utifrån detta begränsade underlag får slutsatserna tolkas med viss försiktighet, men man kan konstatera att de tre bibliotek som har letts av en präst har lyckats mindre väl medan de tre sistnämnda biblioteken, som har bedrivit verksamheten i annan regi, uppvisar högst antal lån. Möjligtvis såg de lärarledda biblioteksstyrelserna i högre grad all sorts läsning som en framgång, och kanske var de därför villiga att kompromissa mer än de prästledda biblioteken. Det är symptomatiskt att de två bibliotek som har varit mest liberala i sitt litteraturval, Munka-Ljungby och Svedvi, också är de bibliotek som har lånat ut flest böcker. En intressant fråga är givetvis hur lusten att låna och läsa kan ha påverkats av att den biblioteksansvarige var någon som status- och utbildningsmässigt sett stod låntagarna närmare än både prästen och läraren.

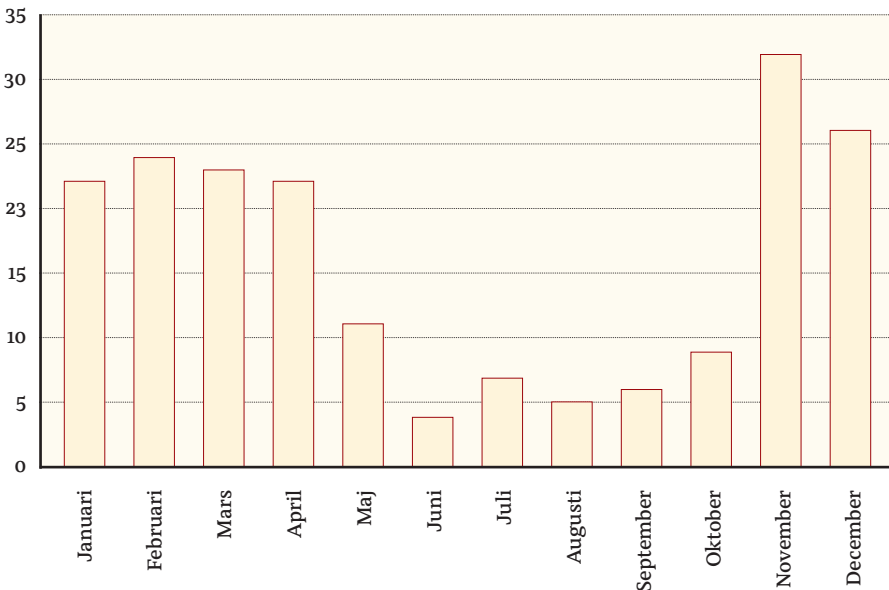
Läsmiljöer och läsvanor

Sockenbibliotekens regler och utlåningsprotokoll ger några övergripande indikationer på *hur* läsningen gick till. De flesta bibliotek höll öppet en gång var eller varannan vecka, som regel på söndagar, men i vissa fall på lördagar. De låg ofta i nära anslutning till kyrkan, och vanligtvis var de öppna i en eller två timmar direkt efter gudstjänsten. Sockenbiblioteken utgjorde oftast inte någon regelrätt biblioteksmiljö. I de flesta fall bestod de av ett par bokskåp i skolhuset eller församlingshemmet, varifrån

böckerna lånades för läsning i hemmen. Lånetiden varierade vanligtvis mellan en och fyra veckor, och det antalet volymer man fick låna vid ett och samma tillfälle var begränsat. Låntagare som inte lämnade tillbaka böckerna i tid kunde bötfällas, och borttappade böcker skulle ersättas. Dock finns det i Munka-Ljungby exempel på att böcker har avskrivits när låntagaren har dött eller emigrerat till USA.

I många fall tycks varken påminnelser eller hot om böter ha hjälpt. Biblioteksmedlem nummer 82 vid sockenbiblioteket i Munka-Ljungby lånade den 10 mars 1877 de fyra inledande delarna av Victor Hugos *Det menckliga eländet* (1862), den svenska översättningen av *Les Misérables*, och böckerna återlämnades först i juli 1883. Den femte och avslutande volymen var utlånad i mars 1877. Under hela den tid som del 1–4 var borta fortsatte del 5 att lånas, och under perioden från och med mars 1877 till och med juli 1883 lånades den avslutande delen av 24 olika låntagare, som med all sannolikhet inte hade läst de inledande delarna innan de fick reda på upplösningen av Hugos storverk.

Genomsnittligt antal lån per månad vid Norra Solbergas sockenbibliotek 1864, 1866, 1872 och 1876

För den lantbrukande allmogen var läsningen, precis som arbetet, starkt säsongsbetonad. Arbetstiden sträckte sig under sommartid från tidig morgon till sen kväll, och många sockenbibliotek hade då begränsade öppettider. Utlåningen i Norra Solberga, med låga utlåningssiffror under sommar och tidig höst, var troligtvis relativt representativ för bibliotek vars medlemmar arbetade inom jordbruket. I sockenbiblioteket i Norn var utlåningen däremot relativt konstant året runt, eftersom bruksarbetet inte var lika säsongsbetonat. I sockenbiblioteket i Nyed påverkades läsningen av att man betalade en avgift per halvår, vilket tycks ha lett till att många låntagare koncentrerade sin läsning till ena halvan av året.

Den begränsade fritiden lämnade vanligtvis inte mycket utrymme för läsning. Läsningen ägde alltså rum under kvällstimarna, framför allt under helgerna. Vardagsläsning var, som Åberg har lyft fram, något som endast ett fåtal kunde unna sig.³³ Man läste således främst under den mörkaste tiden på året, under dygnets mörka timmar, och man var därför beroende av externa ljuskällor. Stearin- och vaxljus var dyra, och de billigare talg-, rovolje- och tranlamporna osade. Från 1860-talet och framåt vann fotogenlamporna mark och fick allt större spridning i takt med att fotogenpriset sjönk.³⁴ För att spara på ljuset samlades man kring ljuskällan, och högläsning var sannolikt ett utbrett fenomen. På så sätt kunde långt fler än bara låntagarna få del av de lånade böckerna.

Som Johan Jarlbrink har påpekat fanns förhoppningar om att sockenbiblioteken skulle verka för en kontemplativ och ingående – intensiv – läsning, av ett noga utvalt litterärt utbud, i en tid där mediekulturen annars i allt högre grad präglades av extensiv läsning.³⁵ I många fall blev verkligheten den omvända. En omfattande och i högsta grad extensiv läsning, framför allt av skönlitteratur, omvandlade i princip vissa sockenbibliotek till rena massläsningsinstitutioner, vilket kan förklara de mycket höga lånesiffror som rapporterades från vissa sockenbibliotek. Sockenbiblioteket i Fors (Västergötland) registrerade exempelvis under en treårsperiod hela 9 291 utlån, och det finns exempel från både Munka-Ljungby och Nyed på bokslukare som lånade uppåt hundra titlar per år. Det finns samtidigt många exempel på låntagare som lånade om samma bok gång på gång. Detta gällde inte minst böcker som var tänkta för dagligt bruk, som Rose-

nus *Betraktelser för hvar dag i året* (1873) och Luthers *Evangelisk själaspis för hemmet: bibliska betraktelser för hvarje dag i året* (1849). Åbon Per Svensson i Munka-Ljungby var en av flera som lånade andaktsböcker av detta slag dussintals gånger, ibland i flera månader åt gången. På så vis levde en form av den intensiva lästraditionen vidare sida om sida med den extensiva läsningen.

De två grannarna, hemmansägaren Johannes Persson (1847–1909) och åbon Anders Nilsson (1819–1903) i byn Kroppåkra i utkanten av Munka-Ljungby, är ett utmärkt exempel på hur mycket de litterära intressena kunde variera även på ett lokalt plan, och inom en socioekonomiskt relativt homogen grupp. Persson blev medlem i biblioteket i unga år och lånade böcker av alla möjliga slag: lantbrukslitteratur, geografi, historia och skönlitteratur, men framför allt andliga skrifter, exempelvis av Rosenius, Martin Luther och Dwight L. Moody. Även i lilla Kroppåkra, med omkring 90 invånare, bildades 1883 en missionsförening, och det är tänkbart att Persson var medlem. Grannen Nilsson däremot lånade nästan enbart romaner och reseskildringar samt lantbrukslitteratur, i synnerhet böcker av Pehr Thomasson, Gustaf Henrik Mellin, Victor Hugo och Emilie Flygare-Carlén. Det faktum att Persson lånade väckelselitteratur redan som ungar och att Nilsson lånade romaner även som änkeman, tyder på att de verkligen läste många av böckerna själva.³⁶

Sammanfattning

Sockenbiblioteken gjorde en oerhört betydelsefull insats genom att förmedla miljontals boklån till svenskarna i en tid när tillgången på böcker var långt ifrån någon självklarhet. Via sockenbiblioteken fick en bred allmänhet för första gången tillgång till litteratur av annat slag än den som användes för undervisning och andakt. Kraven och önskemålen på sockenbiblioteken var många, och det var en svår konst att tillmötesgå både myndigheternas riktlinjer och bokläsarnas önskemål.

Kvarlämnade förteckningar över såväl böcker som låntagare och lån visar att låntagarna i allmänhet inte var särskilt intresserade av den litteratur som sockenbiblioteken var tänkta att förmedla. Ett mer underhållningsfokuserat och sekulariserat läsintresse påverkade det litterära utbudet,

och skönlitteratur, gärna historisk-romantiska skildringar och samtidsromaner, rönste stor uppskattning. Uppfattningen om sockenbiblioteken som en lite misslyckad och tämligen kortlivad verksamhet har troligtvis förstärkts av det faktum att låntagarna har föredragit "fel" böcker.

Vissa sockenbibliotek var beredda att i hög utsträckning tillmötesgå de litterära preferenserna hos låntagarna, men andra förhöll sig restriktiva. Nyanskaffningar var viktiga, men bibliotekens framgång och överlevnad avgjordes till stor del av *vilken* litteratur som köptes in, och det var upp till det enskilda sockenbiblioteket att navigera mellan de stundtals motsägelsefulla riktlinjer som man fick från mönsterkataloger och myndigheter. Sockenbibliotek som inte förmådde hålla jämna steg med tidens mediala utveckling tynade bort. Det var ingen liten utmaning sockenbiblioteken ställdes inför och den var kanske allra svårast för de bibliotek som hade minst resurser.

För många sockenbibliotek tycks beslutet om statsanslag till folkbibliotek år 1905 ha inneburit en vändpunkt. Uppsvinget i antal lån vid sekelskiftet (se sida 251) visar att sockenbiblioteken fortfarande hade en viktig funktion att fylla, även om många bibliotek vid det laget redan hade dukat under. I Munka-Ljungby halverades medlemsavgiften år 1905, och för en summa motsvarande en sjundedel av kostnaden för en årsprenumeration av *Engelholms tidning*, den största lokala tidningen, fick låntagarna tillgång till över tusen böcker. Till och med samhällets fattigaste hade råd att låna böcker i sockenbiblioteken. Sockenbiblioteket var mötesplats för två olika läskulturer, den extensiva och den intensiva, och exemplet med grannarna Persson och Nilsson visar också att vitt skilda litterära smaker kunde existera sida vid sida, även på ett lokalt plan.

Noter

1. Strindberg: *Likt och olikt I*, 130.
2. Åberg: "Att skriva folkbibliotekens historia vid BHS", 5.
3. Burius: "Sockenbibliotek", 47.
4. *Ibid.*, s. 47.
5. Kungliga Statistiska Centralbyrån: *Bidrag till Sveriges officiella statistik. H) Kungl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser. Ny följd VII jemte sammandrag för åren 1886–1890*, 21.
6. Jarlbrink: "Lässcener", 47 och Burius: "Sockenbibliotek", 29.
7. Sjösten: *Sockenbiblioteket*, 262.
8. Sjösten: *Sockenbiblioteket*, 223 n2.
9. *Kongl. Maj:ts nådiga stadga angående folk-undervisningen i riket*, §. 10. mom. 2.
10. Rinman: *Studier i svensk bokhandel*, 162.
11. Kungliga Statistiska Centralbyrån: *Bidrag till Sveriges officiella statistik. Kungl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser. Ny följd. Landshöfvinge-embetets uti Westmanlands län underdåniga berättelse för åren 1856–1860*, 13.
12. *Om urval för sockenbibliotek*, 55–56.
13. *Anvisning å BÖCKER tjenliga för sockenbibliotek*.
14. Gynnerstedt: "Norra Solberga sockenbibliotek", 72.
15. Styrelseprotokoll daterat 24 november 1884.
16. Furuland: *Malung och litteraturen*, 282.
17. Gynnerstedt: "Norra Solberga sockenbibliotek", 80.
18. Bonnier: *Bonniers – en bokhandlarefamilj IV*, 9 och Ingers: "Bokauktionerna på landsbygden", 135.
19. Furuland "Folkförfattaren Pehr Thomasson", 278 och Torgersson: *Fiktionsprosa på svenska 1866–1900*, 23.
20. Hansen: "Buying and Borrowing Books", 135.
21. Sjösten: *Sockenbiblioteket*, 282.
22. Brev till Edvard Brande 26 juni 1881. *August Strindbergs Samlade verk 10*, 407 och Delblanc: "Folkets historia", 226.
23. Kungliga Statistiska Centralbyrån: *Bidrag till Sveriges officiella statistik. H) Kungl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser. Ny följd. V. Jemte sammandrag för åren 1876–1880*, 15–16.
24. Kungliga Statistiska Centralbyrån: *Bidrag till Sveriges officiella statistik. H) Kungl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser. Ny följd. V. Jemte sammandrag för åren 1881–1885*, 17.
25. Kungliga Statistiska Centralbyrån: *Bidrag till Sveriges officiella statistik. H) Kungl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser. Ny följd VII jemte sammandrag för åren 1886–1890*, 21.
26. Söderberg: *Sveriges sockenbibliotek*, 68.
27. Sjösten: *Sockenbiblioteket*, 223–29.
28. Söderberg: *Sveriges sockenbibliotek*, 31–32.
29. Söderberg: *Sveriges sockenbibliotek*, 21–22.
30. Med förbehåll för att utlåningsstatistiken för 1889–1898 är förkommen.
31. Insändare i folkskolläretidningen *Föreningen* 1861, citerat från Jarlbrink: "Lässcener", 51.
32. Sjösten (1993), s. 229.
33. Åberg: "Folket läste", 376.
34. Garnert: *Anden i lampan*, 54–63 och Byberg: *Brukte bøker til bymann og bonde*, 123–26.
35. Jarlbrink: "Lässcener", 54. Se vidare Furuland: "Den litterära publiken", 28.
36. Hansen: "Modern Reading", 234–42.

Bilaga: Bokbestånd och utlåningsuppgifter

Bokbestånd och utlån, Norns sockenbibliotek 1882–1886

Genre	Bokbestånd	Lån
A) Skönlitteratur	100 (24,5 %)	1 068 (58 %)
B) Andliga skrifter	70 (17 %)	91 (5 %)
C) Historia	62 (15 %)	212 (11,5 %)
D) Geografi	45 (11 %)	228 (12,5 %)
E) Lanthushållning & ekonomi	133 (32,5 %)	242 (13 %)
SUMMA	410 (100 %)	1 841 (100 %)

Bokbestånd och utlån, Norra Solbergas sockenbibliotek 1863–1866

Genre	Bokbestånd	Lån
A) Skönlitteratur	10 (5 %)	39 (5 %)
B) Andliga skrifter	46 (23 %)	116 (15 %)
C) Historia	43 (21,5 %)	328 (42 %)
D) Geografi	9 (4,5 %)	51 (6,5 %)
E) Lanthushållning & ekonomi	25 (12,5 %)	26 (3 %)
F) Övrigt	67 (33,5 %)	226 (28,5 %)
SUMMA	200 (100 %)	786 (100 %)

Bokbestånd och utlån, Nyeds sockenbibliotek 1877

Genre	Bokbestånd	Lån
A) Skönlitteratur	92 (37 %)	879 (57 %)
B) Andliga skrifter	20 (8 %)	66 (4 %)
C) Historia	55 (22 %)	318 (21 %)
D) Geografi	23 (9 %)	120 (8 %)
E) Lanthushållning & ekonomi	23 (9 %)	46 (3 %)
F) Övrigt	37 (15 %)	107 (7 %)
SUMMA	250 (100 %)	1 536 (100 %)

Bokbestånd och utlån, Svedvi sockenbibliotek 1886–1890

Genre	Bokbestånd	Lån*
A) Skönlitteratur	181 (48 %)	ca 80 %
B) Andliga skrifter	41 (11 %)	ca 2 %
C) Historia	26 (7 %)	ca 5 %
D) Geografi	30 (8 %)	ca 6 %
E) Lanthushållning & ekonomi	36 (9,5 %)	ca 2 %
F) Övrigt	61 (16,5 %)	ca 5 %
SUMMA	375 (100 %)	1 615 (100 %)

* Lån per kategori baserat på intervallvärden.

Bokbestånd, Munka-Ljungbys sockenbibliotek, 1870–1888 och 1899–1903

Genre	1870–1876	1876–1881	1881–1888	1899–1903
A) Skönlitteratur	105 (18,5 %)	173 (22,5 %)	202 (23,5 %)	306 (25 %)
B) Andliga skrifter	166 (29,5 %)	244 (32 %)	292 (33,5 %)	410 (33 %)
C) Historia	50 (9 %)	63 (8,5 %)	66 (8 %)	73 (6 %)
D) Geografi	106 (19 %)	122 (16 %)	130 (15 %)	109 (9 %)
E) Lanthushållning & ekonomi	61 (11 %)	72 (9,5 %)	79 (9 %)	102 (8 %)
F) Övrigt	74 (13 %)	88 (11,5 %)	97 (11 %)	234 (19 %)
SUMMA	562 (100 %)	762 (100 %)	866 (100 %)	1 234 (100 %)

Utlån, Munka-Ljungbys sockenbibliotek, 1870–1888 och 1899–1903

Genre	1870–1876	1876–1881	1881–1888	1899–1903
A) Skönlitteratur	2 204 (29 %)	2 872 (37 %)	2 563 (36 %)	1 961 (65 %)
B) Andliga skrifter	1 938 (25,5 %)	2 076 (27 %)	2 105 (30 %)	482 (16 %)
C) Historia	560 (7,5 %)	690 (9 %)	587 (8,5 %)	109 (4 %)
D) Geografi	1 333 (17,5 %)	1 015 (13 %)	896 (12,5 %)	151 (5 %)
E) Lanthushållning & ekonomi	490 (6,5 %)	361 (5 %)	323 (4,5 %)	141 (4,5 %)
F) Övrigt	1 054 (14 %)	706 (9 %)	598 (8,5 %)	163 (5,5 %)
SUMMA	7 579 (100 %)	7 720 (100 %)	7 072 (100 %)	3 007 (100 %)

Litteratur

OTRYCKT MATERIAL

Centralarkivet Ängelholms kommun
Munka Ljungby kommun Biblioteksstyrelsen
(1863–1951)
Arkivkod: SE/L018/KA2_108–1
A: Protokoll
D1: Medlemsförteckning
D2: Utlåningsjournaler
F: Reglemente

TRYCKT MATERIAL

Berg, Bodil: "Svedvi sockenbibliotek. En undersökning av bokbestånd, boklån och låntagare med huvudvikten lagd på tiden 1886–90". I L. Furuland & B. Brundin (red.): *En bok om biblioteksforskning*, Uppsala: Avdelningen för litteratursociologi vid Litteraturhistoriska institutionen, 1969.

Bonnier, Karl Otto: *Bonniers – en bokhandlarefamilj IV*, Stockholm: Albert Bonniers förlag, 1931.

Burius, Anders: "Sockenbibliotek – mellan filantropi och folkbibliotek", *Nordisk tidskrift för bok- och biblioteksväsen*, 81 (1), 1994.

Byberg, Lis: *Brukte bøker til bymann og bonde: bokauksjonen i den norske litterære offentlighet 1750–1815*, Oslo: Universitetet i Oslo, 2007.

Delblanc, Sven: "Folkets historia". I: L. Lönnroth och S. Delblanc (red.): *Den svenska litteraturen: De liberala genombrotten 1830–1890*, Uddevalla: Bonnier Fakta Bokförlag AB, 1989.

Furuland, Lars: "Den litterära publiken". I: Lönnroth, L. och Delblanc, S. (red.): *Den svenska litteraturen: De liberala genombrotten 1830–1890*, Uddevalla: Bonnier Fakta Bokförlag AB, 1989.

Furuland, Lars: "Folkförfattaren Pehr Thomasson". I: Lönnroth och S. Delblanc (red.): *Den svenska litteraturen: De liberala genombrotten 1830–1890*, Uddevalla: Bonnier Fakta Bokförlag AB, 1989.

Furuland, Lars: *Malung och litteraturen. I Malung: ur en sockens historia 4*, Malung: Malungs kommunalbibliotek, 1977.

Garnert, Jan: *Anden i lampan: etnologiska perspektiv på ljus och mörker*, Stockholm: Carlsson, 1993.

Gynnerstedt, Göran: "Norra Solberga sockenbibliotek. Bokbestånd, utlåning, låntagare, målsättning och ekonomi med tonvikt på 1860-talet". I *Biblioteksstuderande skriver bibliotekshistoria*, Kungälv: Skrifter från Högskolan i Borås, 1989.

Hansen, Henning: "Buying and Borrowing Books: Book consumption in late nineteenth-century Sweden", *Papers of the Bibliographical Society of Canada*, 54 (1/2), 2016. doi: 10.33137/pbsc.v54i1-2.25614

Hansen, Henning: "Modern Reading: Swedish Book Consumption during the Late Nineteenth Century". PhD diss., Tromsø: UiT Norges arktiske universitet, 2017.

Ingers, Enoch: "Bokauktionerna på landsbygden: några reflexioner och anmärkningar", *Folkbiblioteksbladet*, 1908.

Jarlbrink, Johan: "Lässcener: Publik och medier på kafé och sockenbibliotek". I J. Harvard och P. Lundell (red.): *1800-talets mediesystem*, Stockholm: Kungliga biblioteket, 2010.

Kongl. Maj:ts nådiga stadga angående folkundervisningen i riket: gifwen Stockholms slott den 18 juni 1842, Stockholm: Blomdahls boktryckeri, 1846.

Kungliga Statistiska Centralbyrån: *Bidrag till Sveriges officiella statistik. H) Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser. Ny följd. Landshöfdinge-embetets uti Westmanlands län underdåniga berättelse för åren 1856–1860*, Stockholm: P.A. Norstedt, 1862.

Kungliga Statistiska Centralbyrån: *Bidrag till Sveriges officiella statistik. H) Kungl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser. Ny följd. V. Jemte sammandrag för åren 1876–1880*, Stockholm: P.A. Norstedt, 1884.

Kungliga Statistiska Centralbyrån: *Bidrag till Sveriges officiella statistik. H) Kungl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser. Ny följd. V. Jemte sammandrag för åren 1881–1885*, Stockholm: P.A. Norstedt, 1890.

- Kungliga Statistiska Centralbyrån: *Bidrag till Sveriges officiella statistik. H) Kungl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser. Ny följd VII jemte sammandrag för åren 1886–1890*, Stockholm: P.A. Norstedt, 1895.
- Om urval för sockenbibliotek, Örebro: N.M. Lindh, 1865.
- Rinman, Sven: *Studier i svensk bokhandel: svenska bokförläggareföreningen 1843-1887*, Stockholm: P. A. Norstedt & söner, 1951.
- Sjösten, Nils-Åke: *Sockenbiblioteket – ett folkbildningsinstrument i 1870-talets Sverige: en studie av folkskoleinspektionens bildnings-syn i relation till sockenbiblioteken och den tillgängliga litteraturen*, Linköping: Linköping Studies in Education and Psychology, 1993.
- Strindberg, August: *Likt och olikt I: sociala och kulturkritiska uppsatser från 1880-talet*, Stockholm: Albert Bonnier, 1913.
- Strindberg, August: *August Strindbergs Samlade verk 10. Svenska folket II*. C. Kretz och P. Stam (red.), Stockholm: Norstedts förlag, 2002.
- Söderberg, Verner: *Sveriges sockenbibliotek*, Stockholm: P. A. Norstedt & söner, 1901.
- Torgersson, Sten: *Fiktionsprosa på svenska 1866-1900: En utgivningsstatistik*, Uppsala: Avdelningen för litteratursociologi, 1990.
- Tynell, Knut: *Folkbiblioteken i Sverige*, Stockholm: Norstedts lilla bibliotek, 1931.
- Uhrbom, Catherine: "Norn – ett gammalt sockenbibliotek. En undersökning av bibliotekets utveckling, bokbestånd och låntagare med tonvikt på åren 1882-1885", *Biblioteks-studerande skriver bibliotekshistoria*, Kungälv: Skrifter från Högskolan i Borås, 1989.
- Åberg, Åke: "Att skriva folkbibliotekens historia vid BHS", *Biblioteksstuderande skriver bibliotekshistoria*, Kungälv: Skrifter från Högskolan i Borås, 1989.
- Åberg, Åke, "Folket läste". I E. Johansson och H. Järv (red.): *Den svenska boken 500 år*, Stockholm: Liber Förlag, 1983.

